

STANDARD NAŠ SVAGDAŠNJI: FUNKCIONALNI STILOVI I JEZICI U SUVREMENOJ HRVATSKOJ JEZIČNOJ ZAJEDNICI

IRENA STANIĆ RAŠIN

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Poslijediplomski doktorski studij
Hrvatska filologija u interkulturnom kontekstu
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
irerasin@yahoo.com

UDK: 811.163.42'276/'282
DOI: 10.15291/csi.4007
Pregledni članak
Primljen: 23. 12. 2021.
Prihvaćen za tisak: 12. 9. 2022.

Rad preispituje Silićevu klasifikaciju funkcionalnih stilova i njihov odnos prema standardnom jeziku. Razmatraju se nazivi koji se u toj klasifikaciji koriste, s posebnim osvrtom na “književnoumjetnički funkcionalni stil” i “razgovorni funkcionalni stil”. Preispituje se raslojavanje funkcionalnih stilova u suvremenoj hrvatskoj jezičnoj zajednici, i to uz pretpostavku (na tragu pitanja “Govore li Hrvati hrvatski? koje je inspirirano naslovom uvodnoga teksta “Govore li Senegalcı senegalski?” iz Škiljanova *Govora nacije* (2002)) da se, zbog različitih komunikacijskih potreba, ne služe svi govornici svim funkcionalnim stilovima te da su većini govornika najpoznatiji i u svakodnevnoj komunikaciji najbliži razgovorni i publicistički stil. U cilju doprinosa rješavanju jezičnih nedoumica u standardu i njegovim stilovima, kao i u razlikovanju standarda i nestandarda, predlaže se shematska redefinicija funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika, uključujući njihova preklapanja, suodnose i nazive, kao i odnos prema nestandardnim idiomima. Osuđenjena shema razlikuje termine “funkcionalni stil”, koji pripada standardu, i “jezik”, koji označava idiome koji pripadaju nestandardu, pa se predlaže uvođenje pojmova “književni jezik” i “razgovorni jezik” za dva idioma koja jednim svojim dijelom izlaze iz domene standardnoga jezika. Predložena klasifikacija negira postojanje „književnoumjetničkoga funkcionalnog stila“, već ga, vodeći se dosadašnjim kritikama toga stila kao sastavnoga dijela standardnoga jezika, proširuje na “književni jezik” koji služi kao “podloga” svim standardnim i nestandardnim idiomima. Predložena shema ostavlja dovoljno prostora za uvođenje i sistematizaciju žanrova, podstilova i međustilova koji su već obrađeni u literaturi.

KLJUČNE RIJEČI:

funkcionalni stilovi, književni jezik, nestandardni idiomi, raslojavanje funkcionalnih stilova, razgovorni jezik, standardni jezik

1. Uvod

U današnjem, komunikacijski vrlo aktivnom društvu svakodnevna je pisana i govorna komunikacija neizbježna. Ona se odvija na različite načine ovisno o kontekstu i svrsi, tj. funkciji. Jeziku sredstava masovne komunikacije ili jeziku medija (tiskani ili elektronički pisani jezik u dnevnim novinama i govorni jezik na televiziji i radiju), kao promicatelju hrvatskoga standardnog jezika, izloženi su svi aktivni govornici hrvatskoga jezika. Badurina i Kovačević primjećuju da je “jezik javnih medija s jedne strane izrazito senzibilan na opće tendencije u jeziku, a s druge pak sam ponajviše senzibilizira javnost” (Badurina i Kovačević 2000: 21). Peti-Stantić i Langston kažu da “masovni mediji imaju iznimno značajnu ulogu prilikom jezičnoga planiranja i njegova provođenja, zato što se smatra da upravo oni danas imaju najširi utjecaj na društvo u cjelini” (Peti-Stantić i Langston 2013: 13). U jezičnoj zajednici govornika hrvatskoga jezika upravo je jezik medija pod javnim povećalom čitatelja-komentatora u digitalnim izdanjima novina ili u internetskim grupama na temu jezika. Jezik medija, koji se u najvećoj mjeri podudara s publicističko-novinarskim funkcionalnim stilom prema Silićevoj klasifikaciji, uz znanstveni, administrativno-poslovni, razgovorni i književnoumjetnički (beletristički)¹, čini, prema istoj klasifikaciji, pet funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika. S obzirom na sve veću izloženost jezika medija utjecajima drugih idioma (pod tim se podrazumijevaju utjecaji ostalih funkcionalnih stilova i utjecaji idioma koji su izvan okvira standardnoga hrvatskog jezika, poput dijalektizama, žargonizama i anglizama) i na sve veću dinamiku jezika uvjetovanu bespredanskom brzinom i količinom izvanjskih utjecaja, primjerice anglizama, povezanih s tehnološkim, medicinskim, kulturnim i drugim inovacijama, u jeziku medija uočavaju se izrazi i sintaktičke konstrukcije koji se kose s gramatičko-pravopisnim normama hrvatskoga standardnog jezika. Iste su tendencije još prisutnije u razgovornom jeziku, koji je, kako će se pokazati u daljnjem tekstu, jednim svojim dijelom izuzet iz standarda. Prijepori oko toga što je u komunikaciji pravilno, prihvatljivo, a što nije, postoje i među jezičnim stručnjacima i među općom populacijom. Te su nedoumice često uzrokovane nesnalaženjem u funkcionalnim stilovima standarda. Može se reći da Silićeva teza o tome da “greška u jednom funkcionalnom stilu ne znači grešku u drugome funkcionalnome stilu” (Silić 1996b: 35) vrijedi i u obrnutom slučaju, tj. pravilnost u jednom funkcionalnom stilu ne znači pravilnost u drugome funkcionalnom stilu. Jezične nesigurnosti također mogu biti uzrokovane nedovoljno dobro

¹ O preporukama o terminologiji funkcionalne stilistike, vidi *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* (JENA) Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

određenom dihotomijom standard – nestandard, a to dolazi do izražaja u prodiranju u funkcionalne stilove standarda književnoga i razgovornoga jezika koji jednim svojim dijelom ne podliježu normama standarda. Književni jezik i razgovorni jezik uživaju neograničenu slobodu i svoje pravilnosti i prihvatljivosti duguju prvenstveno onome što Silić (1997) naziva “sustavom” (u dihotomiji sa “standardom”), “potencijalnom”, “lingvističkom” pravilnošću jezika, tj. onom izričaju koji ne podliježe standardizaciji i u kojemu su oblici i inačice jednakovrijedni te su stvar subjektivnoga izbora. Stoga se uočava potreba za boljom klasifikacijom funkcionalnih stilova standardnoga jezika u vidu shematske redefinicije modela funkcionalnih stilova hrvatskoga (standardnog) jezika koja pokazuje njihova preklapanja, suodnose i nazive, kao i odnos prema nestandardu. Određivanje “književnoga” kao isključivo “jezika”, osim u nazivu književno-publicističkoga međustila koji jednim dijelom podliježe književnoj (element “književni stil”), a drugim funkcionalnoj stilistici (element “publicistički funkcionalni stil”), podjela “razgovornoga” na “jezik” i “stil” i uvođenje međustilova u prikazu koji vodi računa i o utjecajima nestandarda na standard mogu pomoći u rješavanju jezičnih nedoumica u standardu i njegovim stilovima.

2. CILJ, METODOLOGIJA I IZVORI

Cilj je rada prikazati ključne razlike u interpretaciji i definiciji standardnoga jezika i njegovih funkcionalnih stilova prema Silićevoj definiciji te poslužiti kao poticaj daljnjoj konstruktivnoj raspravi na temu standardnoga jezika i određivanja i klasifikacije njegovih funkcionalnih stilova. Govornici “laici” svakodnevno nailaze na izraze za koje nisu sigurni jesu li ispravni, kao što se može čitati u pojedinim komentarima u digitalnim izdanjima dnevnih novina, a posebice u objavama i komentarima Facebook grupe “Izgubljeni u hrvatskom” (IUH), koja objavljuje i komentira nepravilnosti jezika medija (koje to u najvećem broju slučajeva i jesu, u primjerima koji ne poštuju gramatičko-pravopisne norme, ali ponekad i nisu, primjerice kada se radi o utjecaju drugoga stila koji je onome tko je objavio “nepravilnost” nepoznat). Tako se u objavama komentiraju riječi poput *aneksacija* u značenju “aneksija”, *mrtvo tijelo* u značenju “leš”, *sunčaci* u značenju “sredstva za sunčanje”, *okoloočna* krema u značenju “krema za njegu kože oko očiju”). Uz neke primjere koji svjedoče, između ostaloga, direktnom prevođenju iz stranoga jezika u hrvatski, redundancijama, pogrešnoj morfološkoj tvorbi ili jednostavno nedovoljnom poznavanju standarda (*svo vrijeme*), postoje i nedoumice koje se mogu objasniti nesnalaženjem u funkcionalnim stilovima standarda. Ne poznaju svi govornici sve funkcionalne stilove, pogotovo one

s kojima profesionalno nisu u kontaktu, jer “nitko ne govori standardnim jezikom kao cjelinom” (Silić 2006: 39). Nepoznavanje terminoloških izraza pojedinih funkcionalnih stilova i stručnih leksika, primjerice izraza poput *povremena oborina* (nedoumica uzrokovana jedninom), *presuda zbog ogluhe* (riječ *ogluha* smatrana je pretjeranom novotvorinom), *novelirati odluku* (postavilo se pitanje zbog čega se ne koristi hrvatska riječ *obnoviti*), *zabranjeno istezanje plovila* (nedoumica zbog riječi *istezanje*) može u govornicima uzrokovati osjećaj jezične nesigurnosti. Članovi grupe savjetuju, diskutiraju, komentiraju, a često i izražavaju oprečna mišljenja o preklapanju funkcionalnih stilova, gramatičkim i pravopisnim nedoumicama u tekstovima koji se čitaju u tiskovinama ili digitalnim novinskim izdanjima i slušaju na televiziji i radiju. U navedenim su primjerima komentatori, koji su očito u struci čija je terminologija uzrok nedoumica, objasnili funkcionalnu raslojenost standarda (u meteorološkom rječniku postoje vertikalne i horizontalne oborine; izrazi *presuda zbog ogluhe* i *novelirati odluku* koriste se u pravno-sudskoj terminologiji, a izraz *istezanje plovila* dio je pomorske terminologije).

Rad će se posebno osvrnuti na “književnoumjetnički” i razgovorni funkcionalni stil (koji, prema Silićevoj definiciji, čine dva od pet funkcionalnih stilova standardnoga jezika), te će se, na tragu jezikoslovaca koji razgovorni jezik stavljaju u opoziciju sa standardom (Katičić 2013), koji predlažu naziv “međusloj” (Samardžija 1984) za razgovorni stil ili koji književnoumjetnički stil ne smatraju jednim od funkcionalnih stilova standarda (Bagić 1997, Josić 2010), zaključiti da su “razgovorni”, a posebice “književni”, puno fluidnije kategorije od funkcionalnoga stila te da kao takvi zaslužuju posebno mjesto i definiciju. Stoga će se predložiti shematska redefinicija s ciljem točnijega prikaza njihovih međusobnih odnosa, kao i odnosa prema standardnome jeziku i nestandardnim idiomima.

3. STANDARDNI JEZIK I NJEGOVE FUNKCIJE

Na temeljima funkcionalne stilistike Praške lingvističke škole, podjelu hrvatskoga standardnog jezika na pet funkcionalnih stilova: publicističko-novinarski, razgovorni, znanstveni, administrativno-poslovni i književnoumjetnički (beletristički), uveo je Josip Silić u nizu članaka o funkcionalnim stilovima u časopisu *Kolo* 1996. i 1997. godine. Prema tim opisima, standardni je jezik sustav koji se realizira svojim funkcionalnim podsustavima. Svaki se funkcionalni stil može nazvati “(jezičnim) podsustavom standardnoga jezika” koji se realizira svojim “žanrovima”. Jedan od drugoga razlikuje se po pravilima i normama koje propisuju što je u kojemu prihvatljivo, a što

nije. Već u članku u kojem “književnoumjetnički funkcionalni stil” određuje kao je-dan od pet funkcionalnih stilova standarda Silić zastupa stanovište da je ovaj stil “stil sui generis” (Silić 1997a: 363), a u knjizi *Funkcionalni stilovi* (Silić 2006) naziva ga zasebnim jezikom.

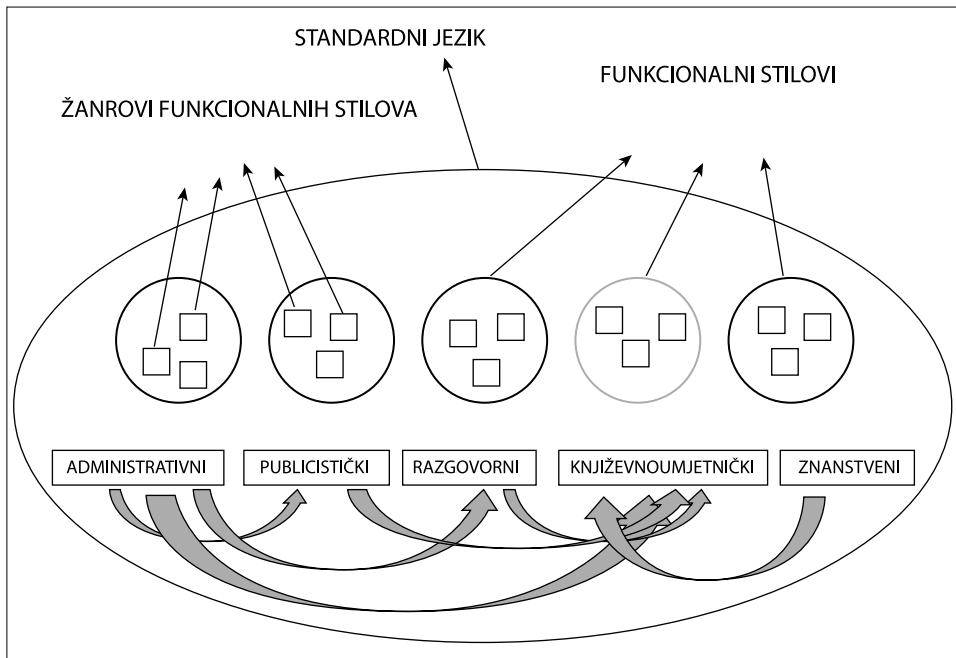
S obzirom na to da je Silićeva kategorizacija funkcionalnih stilova i žanrova hrvatskoga standardnog jezika iz 1996. i 1997. u upotrebi u obrazovnom sustavu u Hrvatskoj (NKHJ: 81)², bilo bi korisno shematski prikazati odnos standarda i funkcionalnih stilova i njihovih žanrova. Shema u Prikazu 1 predstavlja moje shvaćanje Silićeve podjele.

Manjkavost podjele standarda na pet funkcionalnih stilova, a prvenstveno zbog činjenice da su oni u cijelosti sadržani u standardu, uočili su, među ostalima, Katičić, Samardžija, Bagić, Užarević, Mihaljević, Vukojević i Josić. Radoslav Katičić suprotstavlja razgovorni jezik standardu (Katičić 2013: 13). Marko Samardžija, citirajući Theodora Lewandowskog³, govori o razgovornom jeziku kao “međusloju između standardnog jezika i dijalekta”. Krešimir Bagić govori o posebnosti, dvojenosti i upitnosti književnoumjetničkoga stila u standardnome jeziku, te ga naziva “nadstilom” (Bagić: 1997). Josip Užarević “jezik umjetničkoga djela” ne smatra “funkcionalnim jezikom nacionalnoga (prirodnog) jezika” nazivajući ga “trans-nacionalnim jezikom” (Užarević 1991: 44–45). Milica Mihaljević uočava da “svaki stil može jednim dijelom biti isključen iz standarda” (Mihaljević 2002: 326–327) i tu tvrdnju opri-mjeruje dijalektalnom poezijom, žargonom i razgovorom na dijalektu. Luka Vukojević dvoji o uključivanju književnoumjetničkoga stila u standardni jezik sugerirajući da su to možda “dva posebna, autonomna jezik (jezična idioma), dva komunikacijska koda” (Vukojević 1999: 50, citirano u Josić 2010: 37), dok Ljubica Josić “književnoumjetnički” stil u potpunosti isključuje iz standarda.

Iako se ovaj rad, kao što je rečeno, osvrće na Silićevu peteročlanu podjelu funkcionalnih stilova, važno je, bez namjere da se o njima raspravlja u daljnjem tekstu, spomenuti da neki jezikoslovci podjelu na pet funkcionalnih stilova proširuju uvode-

² O neodrživosti peteročlane sheme u školskome sustavu zbog problematičnosti klasifikacije “književnoumjetničkoga funkcionalnoga stila” u hrvatski standardni jezik piše i Ljubica Josić: “Ako se prihvati da književnoumjetnički stil, jezik koji je ostvarljiv ali ne i ostvaren, nije jezik standardnojezične komunikacije ni u jednome od svojih podstilova ili podtipova, tada shema polifunkcionalnosti standardnoga jezika kakva je tradicionalno prihvaćena i zastupljena u školskome sustavu kao dio nastavnoga plana više nije održiva u svojem dosadašnjem peteročlanom obliku.” Vidi: Ljubica Josić 2010: 44.

³ U nekoliko sam tekstova našla da se izraz “međusloj između standardnog jezika i dijalekta” kao definicija razgovornoga jezika pripisuje Samardžiji. Međutim, u njegovu članku “Jezična i stilsko slojevitost proze u trapericama (na primjeru romana ‘Drugi ljudi na Mjesecu’)” (Samardžija 1984: 84) taj je citat popraćen fusnotom koja upućuje na Theodor Lewandowski, *Linguistisches Wörterbuch*, sv. 3, UTB 300. 2, pregledano i prošireno izdanje. Quelle i Meyer: Heidelberg, 1976, s.v. Umgangssprache.

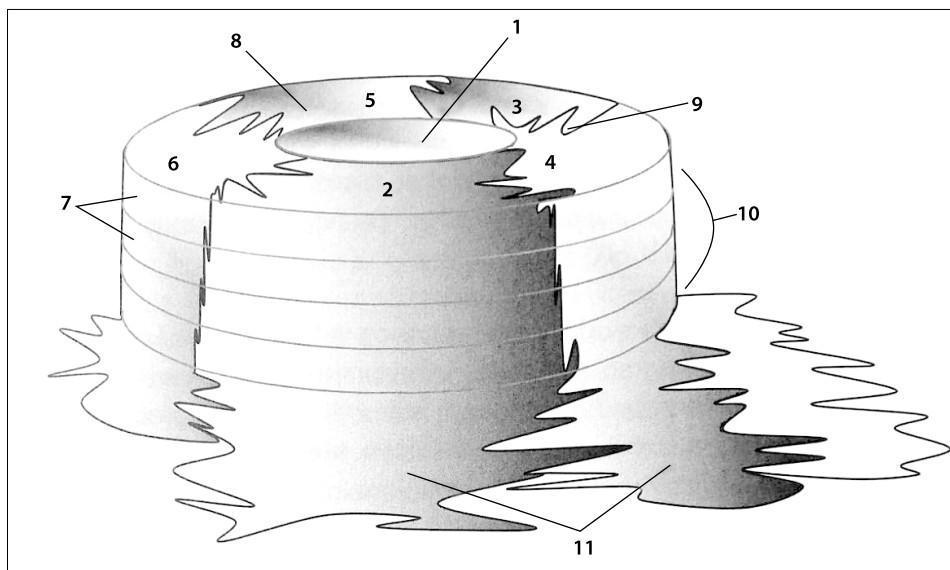
PRIKAZ 1. Standardni jezik s funkcionalnim stilovima i njihovim žanrovima kao podskupovima. Zaobljene strelice označavaju međusobne utjecaje stilova. (Prema seriji Silićevih članaka iz 1996. i 1997. godine o funkcionalnim stilovima kako se i danas poučavaju u školama)

či dodatne funkcionalne stilove, međustilove i podstilove. Tako Težak (1996: 350⁴) funkcionalne stilove dijeli na književnoumjetnički, znanstveni, popularnoznanstveni, poslovni, uredski, publicistički i razgovorni. Branko Tošović donosi shemu prema kategorijama “karakter odnosa” i “tip odnosa” u kojoj prikazuje odnose “F-stilova”, “FS-kompleksa”, “međustilova”, “podstilova” i “žanrova” (Tošović 2002: 77). Marina Katnić-Bakaršić razlikuje sedam stilova: sakralni, znanstveni, žurnalistički, publicistički, književnoumjetnički, administrativni i razgovorni (Katnić-Bakaršić 2001: 65), koje nadopunjuje s još pet stilova: esejistički, scenaristički, reklamni, stripovni i retorički (Katnić-Bakaršić 2001: 65). Osim podjela na funkcionalne stilove, neki autori govore o drugačijim klasifikacijama. Primjerice, Lada Badurina i Marina Kovačević, umjesto o funkcionalnim stilovima, govore o tipovima diskursa i o njihovom ra/preslojavanju i pretapanju (Badurina i Kovačević 2001). Evidentno je da sve navedene podjele podliježu, a na to nije imun ni ovaj rad, određenoj razini subjektivnoga osjećaja za funkcionalnu stilistiku. Međutim, dosadašnji prikazi, s obzirom na mno-

⁴ Citirano u: Tokić 2016: 11.

gobrojne podjele, ne daju dovoljno dobar uvid u raslojavanja i preslojavanja funkcionalnih stilova. Vizualna shema koja bi pregledno predstavila međusobne odnose stilova dala bi, smatram, bolju objektivnu sliku i potporu predloženih podjela.

Pokušavajući vizualno predočiti standardni jezik s njegovim funkcionalnim stilovima, kao i funkcionalne stilove s njihovim žanrovima, a sve prema Silićevu opisu, Anđela Frančić, Lana Hudeček i Milica Mihaljević (Frančić i dr.: 2006) predlažu sljedeću shemu:

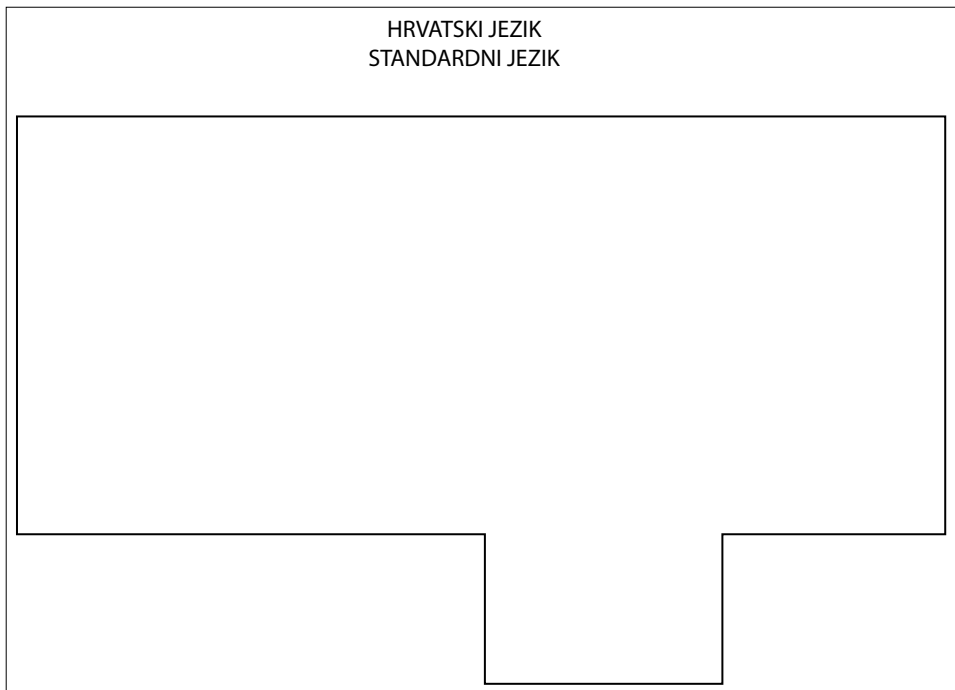

SLIKA A. Prikaz hrvatskoga standardnog jezika s preklapanjem funkcionalnih stilova (Frančić i dr. 2006: 25)

u kojoj broj 1 označava “neutralni standardni jezik zajednički svim funkcionalnim stilovima” (Frančić i dr.: 2006), brojevi od 2 do 6 predstavljaju pet funkcionalnih stilova: književnoumjetnički, razgovorni, publicistički, administrativni i znanstveni. Brojem 7 predstavljeni su “slojevi torte [koji] označuju žanrovsko raslojavanje unutar pojedinih funkcionalnih stilova koji u potpunosti pripadaju standardnomu jeziku” (Frančić i dr.: 2006). Broj 8 predstavlja “kremu na gornjoj okrugloj površini torte [koja] označuje one elemente funkcionalnih stilova koji u potpunosti pripadaju standardnomu jeziku” (Frančić i dr.: 2006). Brojem 9 označene su “neravne granice među funkcionalnim stilovima [koje] pokazuju da ih nije uvijek lako odijeliti” (Frančić i dr.: 2006), s obzirom na to da se “u mnogim elementima preklapaju, npr. književnoumjetnički i publicistički funkcionalni stil” (Frančić i dr.: 2006). Broj 10 predstavlja “kremu na bočnome dijelu torte [koja]

označuje rubne jezične slojeve, one elemente koji nisu posve ušli u standard, ali koje standard ne odbacuje potpuno (*kupaona, mojoj majci, Petrovog sina*)” (Frančić i dr.: 2006). Naposljetku, broj 11 predstavlja “kremu koja curi s torte i više ne pripada torti, tj. standardnom hrvatskom jeziku [koja] označuje ono što pripada jeziku, ali ne pripada standardu” (Frančić i dr.: 2006). U nastavku, autorice obrađuju podjelu standarda na funkcionalne stilove (primjerice, *književnoumjetnički funkcionalni stil, razgovorni funkcionalni stil*) te nestandarda na stilove (primjerice, *književnoumjetnički stil, razgovorni stil* – ono što ću u ovome radu nazivati književnim jezikom i razgovornim jezikom):

sve što pripada jeziku književnoga djela (strane riječi, barbarizmi, dijalektizmi itd.) pripada književnoumjetničkomu stilu, ali ne književnoumjetničkomu funkcionalnom stilu standardnog jezika; razgovornomu stilu također pripada sve što se u razgovoru može čuti, pa je i stil razgovora vođenog na kojemu od dijalekata razgovorni stil, ali to ne pripada i razgovornomu funkcionalnom stilu hrvatskoga standardnog jezika (npr. žargonizmi, vulgarizmi, dijalektizmi, barbarizmi itd.) (Frančić i dr.: 2006).

PRIKAZ 2. Okvir hrvatskoga standardnog jezika

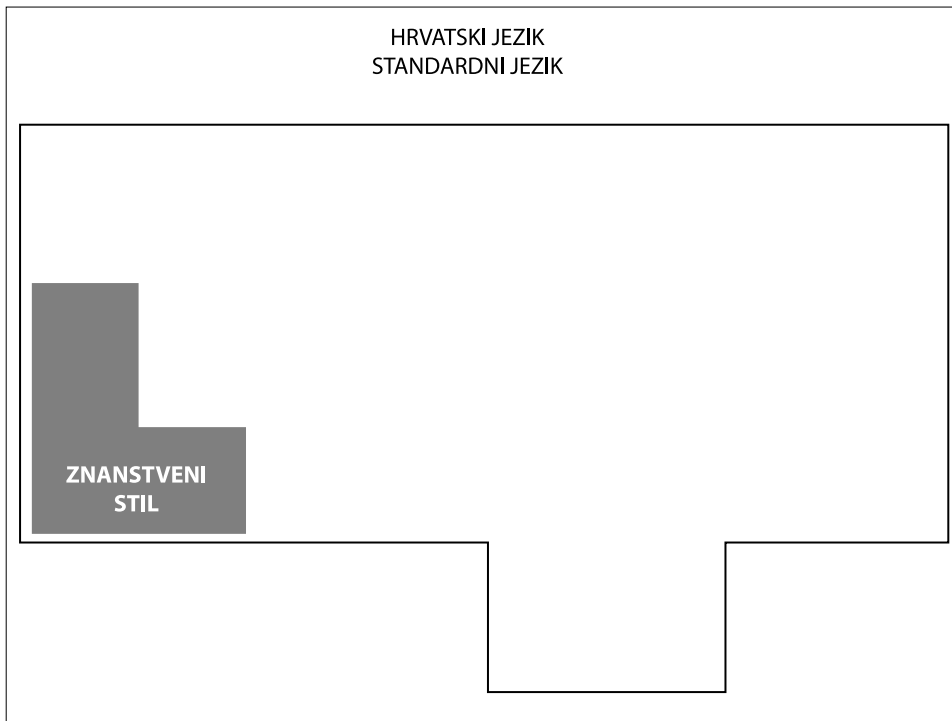
Kružna shema u obliku torte dobra je zamisao, ali ne daje uvid u preklapanje stilova koji nisu u direktnom međusobnom dodiru, kao ni u žanrove u svakom pojedinom stilu. Preklapanja i utjecaji jednoga stila na drugi prema shemi odvijaju se samo kroz standardnu jezgru, pa nije jasno dolazi li do miješanja stilova koji prema shemi nisu u međusobnom dodiru ili ne.

U sljedećim će se opisima funkcionalnih stilova krenuti od Silićeve definicije, te će se iz vlastitih saznanja i mišljenja drugih jezikoslovaca ponuditi preglednija shema hrvatskoga jezika, uključujući standard i njegove funkcionalne stilove, podstilove i međustilove, kao i nestandardne idiome. Također će biti jasnije prikazani i njihova preklapanja i odnosi.

Oblik u Prikazu 2 predstavlja okvir standardnoga hrvatskog jezika u koji će se, nakon objašnjenja, umetati funkcionalni stilovi/jezici.

3.1. ZNANSTVENI STIL

Svakom funkcionalnom stilu Silić pridodaje specifična morfološka, sintaktička i leksička obilježja. S obzirom na to da svrha ovoga rada nije prikaz svih obilježja kako ih vidi Silić, nego samo onih koji bi mogli biti i obilježja drugih funkcionalnih stilova, drugim riječima, onih obilježja koja se preklapaju, u kratkome prikazu stilova usredotočit ću se samo na one elemente koji su dijelom sporni, uz referiranje na mišljenja drugih jezikoslovaca ili projekte koji su mi poznati. Terminologije znanstvenih disciplina otvoreni su sustavi, jer se s razvojem tehnologije stvaraju novi termini, dok neki stariji nestaju ili izlaze iz uporabe. Mogli bismo reći da je to ujedno i jedan od najvećih izazova znanstvenoga funkcionalnog stila, jer uz brz razvoj tehnologije koja stvara nove proizvode, a oni su uglavnom engleskoga nazivlja, treba pronaći ekvivalente u hrvatskom jeziku. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje izradio je terminološku bazu hrvatskoga strukovnog nazivlja pod nazivom Struna u kojoj se “sustavno prikuplja, stvara, obrađuje i tumači nazivlje različitih struka radi izgrađivanja i usklađivanja nazivlja na hrvatskome jeziku” (STRUNA 2021), kojoj je prethodio projekt E-monografije *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* (JENA 2021). Ti su nazivi, osim stručnjacima pripadajućih struka, namijenjeni i javnoj uporabi u priopćenjima za javnost, jer niti je za očekivati da svi govornici hrvatskoga poznaju engleski jezik (ili novi proizvod ili ideju koje označava), niti je za polifunkcionalnost i autonomnost hrvatskoga standarda dobro da ne može, kao dubletu, iznaći hrvatsku riječ u zamjenu za novu englesku. U znanostima su neophodni anglizmi/internacionalizmi radi neometane komunikacije među znanstvenicima, no treba imati na umu da znanstvena obavijest koja se želi približiti nestručnjacima treba biti razumljiva i dosljedna. Utje-

PRIKAZ 3. Znanstveni stil unutar hrvatskoga standardnog jezika

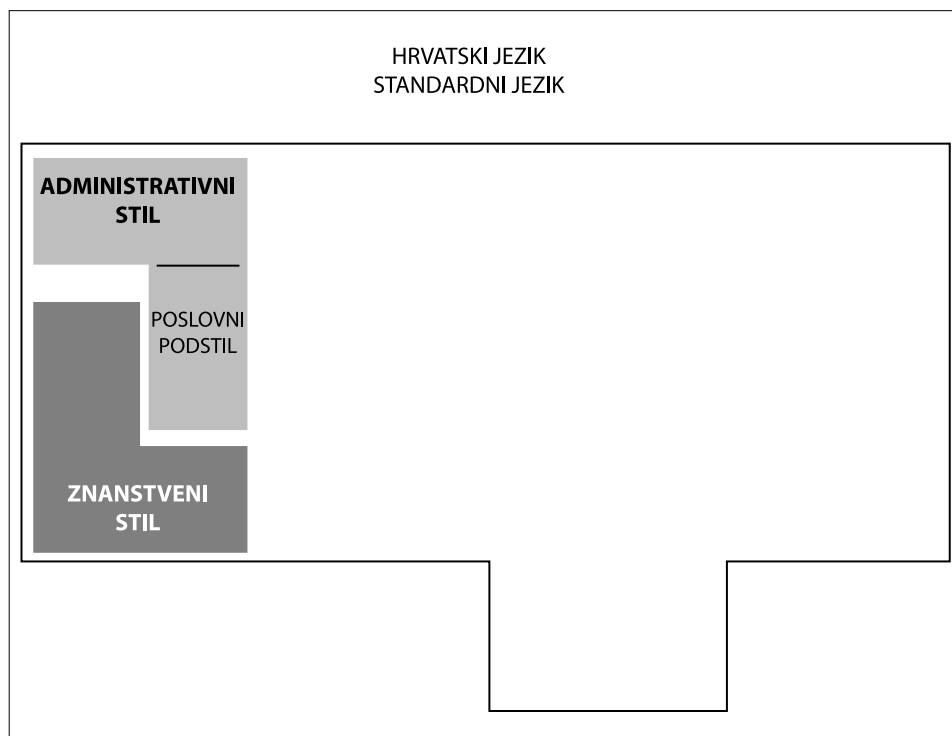
caj medicinske terminologije na jezik medija i na razgovorni stil i jezik vidljivi su u obraćanjima stručnjaka javnosti, primjerice po pitanjima koja se tiču javnoga zdravlja, kao što je slučaj pandemije COVID-a, kada medicinska terminologija postaje i dijelom jezika medija, kao i dijelom svakodnevnoga razgovornog jezika govornika. U referiranju na samu bolest u jeziku medija primjećuju se različiti nazivi za samu bolest (COVID, covid, korona, koronavirus) kao i sintagme *obolio od COVID-a*, *obolio od covida*, *obolio od korone*, *obolio od koronavirusa*.

Predložena klasifikacija uvodi znanstveno-publicistički međustil u koji se mogu svrstati žanrovi poput znanstveno-popularne literature, prikaza i recenzije kao što je vidljivo iz Prikaza 5.

3.2. ADMINISTRATIVNI STIL

Za administrativni stil Silić kaže da je stil koji se “najviše nameće drugim stilovima”, vjerojatno iz razloga “što su najveće promjene u povijesti najnovijega razdoblja razvoja hrvatskoga standardnog jezika nastale upravo u njemu” (Silić 1996a:

350) i što se stoga, netočno, poistovjećuje sa standardom. Administrativni stil je, po Siliću, jezik ureda, jezik politike, jezik industrije, jezik trgovine i jezik reklame. Nazivajući ga jednim od “nominalnih” stilova (kojemu je “svojstven predmet”, za razliku od “verbalnih”, kojima je “svojstvena radnja” (prema Pranjković 1996: 519–527), Silić navodi primjere u kojima se taj stil razlikuje od ostalih pa, između ostaloga, kaže da administrativni stil rabi tvarne i zbirne imenice u gramatičkoj množini, umjesto jednini. Međutim, u nekim Silićevim primjerima uporabe tvarnih i zbirnih imenica u gramatičkoj množini (koji bi, po njemu, trebali biti iskazani u jednini), ne može se zapravo govoriti o istoznačnim izrazima. Primjerice, rečenice *Tamo su nastale velike štete* i *Tamo je nastala velika šteta* (drugu Silić smatra karakterističnom za administrativni stil, prva bi valjda bila nepravilna ili bi pripadala nekom drugom funkcionalnom stilu) ne moraju biti istoznačne. Velika šteta može se odnositi na jedno područje i jednu vrstu štete (primjerice potres), a velike štete na više područja i različite uzroke (npr. potres i odroni). Na sličan zaključak navode i primjeri *Na stolu su svi materijali* i *Na stolu je sav materijal*. Materijali mogu

PRIKAZ 4. Znanstveni stil i administrativni stil unutar hrvatskoga standardnog jezika. Poslovni podstil administrativnoga stila

uključivati raznovrsne materijale različitih namjena (primjerice, “toplinsko-izolacijski materijali”, koji uključuju pjenasto staklo, staklenu vunu, ekspandiranu glinu, slamu, pluto, pamuk (Jelčić i dr. 2020: 24), a materijal može biti percipiran kao jedinstven ili objedinjujući (kao “Montessori materijal” (Kovačić 2017: 36)), ali i ne mora (kao u sintagmi “uredski materijal”). Stoga rečenice s tvarnim i zbirnim imenicama u gramatičkoj množini koja u administrativnom stilu odražava njegove karakteristike (potpunost, točnost, konkretnost i eksplicitnost načina izražavanja) nisu svojstvene samo tomu stilu. Te i mnoge druge opće značajke koje Silić pripisuje administrativnom stilu, jednostavnost, jasnoća, ujednačenost, analitičnost, konkretnost, objektivnost, terminologičnost, neemocionalnost, neekspresivnost, također su i odlike znanstvenoga funkcionalnog stila, a isto tako i nekih žanrova publicističkoga stila. Osvrćući se na neke od karakteristika koje Silić pripisuje administrativnom stilu (pleonazmi i jezični klišeji), Josip Užarević predlaže podjelu administrativnoga stila na administrativni i poslovni, s obzirom na to da ovaj potonji ne karakteriziraju agresivnost, klišeiziranost i pleonastičnost, već “ekonomičnost i obavijesno-poslovna učinkovitost” (Užarević 2007). U ovaj bismo podskup mogli uključiti žanrove poput životopisa, upita, fakture i sl.

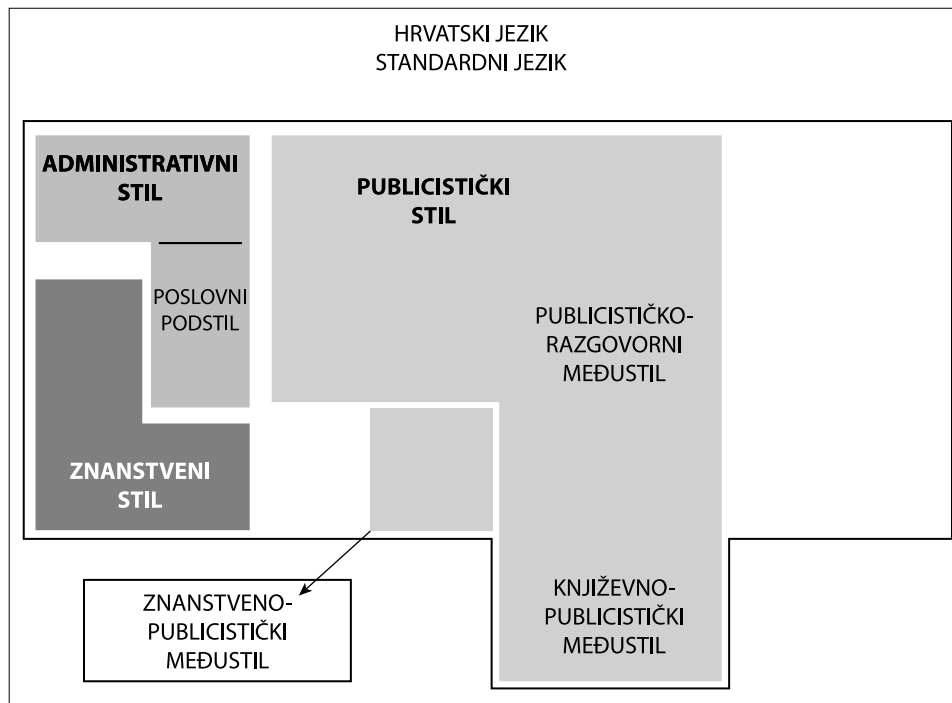
3.3. *NOVINARSKI ILI PUBLICISTIČKI STIL*

Publicističkomu stilu, u govornome i pisanome mediju, Silić pripisuje nekoliko funkcija ili žanrova. U prvu skupinu spadaju informativna, popularizatorska, prosvjetiteljska i pedagoška, za koje se rabe neutralna (stilski neobilježena jezična sredstva), kao u vijesti, obavijesti, izvješću ili kronici. U drugoj su skupini agitativna, propagandna i zabavna, u kojima se koriste ekspresivna (stilski obilježena) jezična sredstva, primjerice u kratkoj priči, humoreski, nekrologu, lakrdiji ili parodiji (Silić 1997b). Upitno je mogu li se kratka priča, lakrdija i humoreska žanrovski uopće svrstati među publicistički stil, umjesto među književne žanrove. S obzirom na složenost publicističkoga stila, predlaže se, uz formalni publicistički stil (npr. vijest, obavijest na televiziji i radiju i u elektroničkim medijima, službeno obraćanje javnosti), uvođenje triju međustilova:

1. Književno-publicističkoga – koji podliježe i književnoj i funkcionalnoj stilistici (npr. panegirik, nekrolog)
2. Publicističko-razgovornoga – ležerniji stil medija, s malo scenarija ili u kombinaciji sa zapisom i spontanom odgovaranjem na pitanja (npr. tiskovne konferencije, javljanje uživo u televizijskim i radijskim emisijama, prijenosi sportskih

dogadaja, zabavne emisije, reklame)⁵

3. Znanstveno-publicističkoga – u preklapanju sa znanstvenim stilom (popularno-znanstvena literatura, prikaz, recenzija).

PRIKAZ 5. Znanstveni, administrativni i publicistički stil unutar hrvatskoga standardnog jezika. Raslojenost publicističkoga stila: publicističko-razgovorni, književno-publicistički i znanstveno-publicistički međustil

⁵ Iako je Silić reklame izvorno svrstavao u žanrove administrativnoga stila, u *Funkcionalnim stilovima hrvatskoga jezika* (Silić 2006) ukazuje na otvorenost žanra za elemente različitih stilova, a valja naglasiti i to da se reklamni diskurs u posljednjih nekoliko desetljeća znatno promijenio. Naime, današnje reklame obiluju kolokvijalizmima i novotvorenicama, slengom, pa čak i igrama riječi s primjesom vulgarnosti (primjerice, Dalmacijavino za piće Pipi: “Kud ja, tud i moje bove”, “Na moru sam prava bomba”, “Nosim džemper i liti”, “Što se tiče mase, masu sam opušten”, “Imam šlauf, ne treba mi luftić”, “Male gaće da ne lamaće”, “Samo nek’ guzica vidi puta”, “Od nudizma nudim sve”, “Malo radim, malo galebarim”, “Malo škicam, malo golicam”, “Pumpam za lito”, “Celulito ide mala”, a svaka od ovih poruka ima i dodatak “... i boli me Pipi”. Reklame za Pipi popraćene su i sugestivnim ilustracijama. Preuzeto s PIPI [s.a.].

3.4. RAZGOVORNI STIL I RAZGOVORNI JEZIK

Silić kaže da se “u našoj [...] standardologiji ‘razgovorni jezik’ poistovjećuje sa ‘supstandardnim jezikom’, tj. s nečim što stoji nasuprot ‘književnomu jeziku’ odnosno ‘standardnomu jeziku’” (Silić 1997c: 486), te dodaje da na razgovorni jezik kao na “nešto što funkcionira izvan standardnoga jezika” gledaju i neki ruski standardolozi, poput E. A. Zemskaje, no da većina ruskih, i slavenskih općenito, standardologa smatra da je razgovorni jezik jedan od funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Bez ulaženja ovdje u Silićevu podjelu na sustav i standard, smatram da je sljedeća rečenica ključna za problematiku klasifikacije razgovornoga jezika. Naime, Silić navodi razlog zbog kojega neki standardolozi razgovorni jezik izdvajaju iz standarda: “Budući da je cjelinom suprotstavljen standardnom, ne može biti jedan od njegovih funkcionalnih stilova, pa je u biti samostalan sustav” (Silić 1997c: 487). Postavlja se pitanje zbog čega bi razgovorni jezik u cijelosti (“cjelinom”) morao biti izdvojen iz standarda, to jest, zbog čega ne bi jedan dio razgovornoga jezika mogao pripadati standardu i biti funkcionalni stil, u interakciji i preklapanju s drugim funkcionalnim stilovima, a drugi dio bio izvan standarda, kao razgovorni jezik, pod utjecajem dijalekata, žargona i stranih riječi. Slično razmišlja i Milica Mihaljević kada govori o “razgovornome stilu koji ne pripada standardu (žargoni)” (Mihaljević: 2002).

Silić na nekoliko mjesta daje različite definicije razgovornoga stila ili jezika ili govora, kako ga gdje gdje naziva. Kad govori o razgovornom *jeziku*, suprotstavlja ga standardu, jer uočava elemente preuzete iz žargona, koji naposljetku mogu prijeći u standard. To suprotstavljanje potvrđuje u daljnjem tekstu, kad govori o razgovornom “jeziku” kao funkcionalnom stilu: “Iako nalazimo u [elementima preuzetima iz žargona] mnoge pojave svojstvene razgovornomu jeziku (kao stilu standardnoga jezika), ne možemo ih s njime poistovjetiti. Razgovorni je jezik (kao stil standardnoga jezika) nešto posve drugo” (Silić 1997c: 487). Taj stil, nastavlja, može biti i “usmeni govor” i “pisani govor” u kojemu se pojavljuje u obliku zapisa, pisama i bilježaka. U daljnjem tekstu navodi da “govornik u razgovoru sudjeluje neposredno, i to prvenstveno dijalogom” (Silić 1997c: 487). Teško je zamisliti zapise, pisma i bilješke koje Silić spominje kao oblike “pisanoga govora” prvenstveno u obliku dijaloga. Očito je da ovakva podjela nije sasvim jasna te da je treba dodatno ispitati. Na to navodi i ono što Silić opisuje kao odlike razgovornoga stila: nepripremljenost, neslužbenost, spontanost, neusiljenost i neprisiljenost te kaže da je tomu stilu “sadržaj svakodnevnog života – u najširem smislu” (Silić 1997c: 487), iako iz te definicije nije jasno što misli pod “najširim smislom”. Naime, razgovorni jezik može biti i puno kompleksniji, biti pripremljen i služben i govoriti i o, primjerice, znanstvenim temama ili administrativ-

no-pravnim temama, a uz to sadržavati i kolokvijalizme ili žargonizme. Uzmimo za primjer sljedeći odlomak iz jednih dnevnih novina koji rabi znanstvene riječi (ovdje možemo govoriti i o utjecaju koji znanstveni stil ima na publicistički):

Uz antitijela, ljudski imunosni sustav proizvodi i velik broj T-stanica koje mogu utjecati na virus. Neke od njih mogu uništavati i stanice zaražene virusom, a nazivamo ih CD8. Ostale, takozvane pomoćne T-stanice ili CD-4 važne su jer obavljaju ostale imunološke funkcije poput stimulacije proizvodnje antitijela i novih T-stanica. No stručnjaci ističu da T-stanice ne mogu spriječiti pojavu infekcije virusom s obzirom na to da se one aktiviraju tek kad je virus već dulje vrijeme prisutan u organizmu. Ipak, njihova uloga može biti presudna u trenutku kada se u organizmu pojedinca počnu razvijati simptomi koronavirusa. (PUTS: 2021)

Kroz prizmu donje Katičićeve razlike između standardnoga i razgovornoga jezika,

Uz standardni jezik rabi se u razvijenim društvima i razgovorni jezik kao opušteniji i manje formalno dotjeran izraz [...] Razgovorni jezik vezan je u Hrvatskoj uz jače gradske centre i rasprostire se na području na kojem zrači njihov utjecaj. Taj jezik nije potpuno ustaljen i ujednačen, u njemu je prisutan snažan utjecaj i standardnoga jezika i dijalektalne boje karakteristične za regiju.” (Katičić 2013: 13)

zamislimo čitanje naglas gornjega novinskog odlomka u razgovornome jeziku obitelji ili među prijateljima (dodani izrazi, karakteristični za razgovorni stil pod utjecajem zagrebačkoga govora, napisani su kurzivom, dok izbačeni dijelovi i inverzije nisu označeni):

Ej, čuj ovo, piše da uz antitijela, ljudski imunosni sustav proizvodi i veliki broj T-stanica koje mogu utjecati na virus. Kakve su sad pak te! Vele da neke, koje se zovu CD8 mogu uništavati i stanice zaražene virusom. Postoje još neke, ne-kakve pomoćne T-stanice ili CD4, a te su pak važne jer obavljaju ostale imunološke funkcije, aha, stimuliraju proizvodnju antitijela i tih novih T-stanica. No vele da te T-stanice ne mogu spriječiti pojavu infekcije virusom jer se aktiviraju tek kad je virus već dulje vrijeme prisutan u organizmu. A bezveze, onda. No da ipak mogu biti presudne u trenutku kad se u organizmu pojedinca počnu razvijati simptomi koronavirusa. Kajgot! Svaki dan izmisle nešto novo!

Problematična je, naposljetku, i definicija koja, prema Siliću, najbolje objašnjava razgovorni stil:

Stoga bismo ga najradije definirali onako kako je definiran u Simeonovu Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva: kao neusiljen, prirodan, familijaran, ‘srednji’ stil, stil koji se rabi u običnome govoru (dakako: u govoru obrazovanih ljudi), a služi za potrebe svakodnevnoga sporazumijevanja o tekućim životnim pitanjima. [...] Dakako, ni on nije jedinstven. Razlikuje se i prema kraju u kojemu se rabi, i prema socijalnoj skupini ljudi koji ga rabe, i prema struci ili zvanju ljudi koji ga rabe, i prema odgoju i podrijetlu ljudi koji ga rabe itd. (Silić 1997c: 488)

Najveći problem ove definicije je u izrazu “govor obrazovanih ljudi”. Koji su to “obrazovani ljudi”? Je li za pripadanje toj kategoriji potrebno imati završen fakultet ili je dovoljno srednjoškolsko obrazovanje? U Hrvatskoj postoje starije generacije, a bile su sigurno i brojnije u vrijeme pisanja Silićeva članka, koje nemaju završeno ni osnovnoškolsko obrazovanje. Kako onda tumačiti kvalitetu, razinu ili stupanj “obrazovanja”? Govorimo li o govornicima koji možda imaju završenih nekoliko razreda osnovne škole nasuprot onima sa srednjom stručnom spremom ili te dvije skupine ljudi suprotstavljamo fakultetski obrazovanim govornicima? Koji stupanj obrazovanja trebaju imati govornici da bi mogli zaključiti (ili oni sami ili oni koji ih slušaju) da govore razgovornim jezikom umjesto dijalektom? Ili da u igru uvedemo i izraze “visoki i niski varijetet” i stvar dovedemo do još većeg apsurga, primjenjujući Kalogjerin stav o niskom varijetetu standardnoga jezika koji je “najviša razina što je prosječan obrazovani hrvatski građanin ili građanka postigne u pogledu poznavanja strukturalnih normi standardnog hrvatskog jezika, nakon što je završi/o/la gimnaziju i stek/ao/la visoku naobrazbu s izuzetkom marljivih završenih studenata kroatistike”? (Kalogjera 2009: 556) Nadalje, koji omjer dijalekta i/ili žargona mora ili smije biti prisutan u razgovornom jeziku govornika da bi još uvijek bio smatran funkcionalnim stilom? Ili je i to nejasan pojam, kao što dokazuju i varijacije u Silićevim definicijama ovoga idioma?

Zanimljivo je da neki izvori u definicijama standardnoga jezika razgovorni jezik stavljaju u opreku standardnomu, primjerice Proleksis enciklopedija, koja ne svrstava razgovorni jezik u standardni jezik, već u skupinu s narodnim govorima, dijalektima i narječjima, koji, uz razgovorni jezik, stoje u opoziciji standardnom jeziku, koji je

uređeni, normirani oblik jezika, oblik koji služi svim širim kulturnim potrebama naroda (to je jezik umjetničke književnosti, publicistike, širega novinstva, znanosti i tehnike, uprave i prava, škole itd., dakle polivalentan, mnogovrijedan),

kao opće sredstvo sporazumijevanja narodne zajednice koja se tim jezikom služi. Razlikuje se od narodnih govora, dijalekata i narječja te od razgovornoga jezika. Skup pravila (norma, standard) za izgovor, pisanje oblici, upotreba riječi i dr. poznati su i zapisani u odgovarajućim priručnicima (gramatika, pravopis, rječnik i dr.). Ima različite stilske oblike (razine) te oblik izgovorni i pisani (koji je često prethodnica standardizacije) (SJPE: 2021).

Govoreći o specifičnostima beletrističkoga “nadstila” (o kojemu će biti govora u poglavlju o književnom stilu/jeziku), Krešimir Bagić iznosi nekoliko argumenta kojima jedinstvenost i neponovljivost ovoga stila izdvaja iz funkcionalnih stilova. Navodi da u svakom funkcionalnom stilu, osim beletrističkom, “pojedinaac zanemaruje svoju pojedinačnost, odnosno shematizira je u skladu i zakonitostima iskazivanja pojedinačnosti unutar tog funkcionalnog stila”, tj. “više potvrđuje status potencijalnog jezika funkcionalnom stilu nego što oblikuje vlastiti iskaz” (Bagić 1997: 12) i dodaje da svi stilovi, osim beletrističkoga, “rade protiv jezične kreativnosti” (Bagić 1997: 14). No i razgovorni jezik različit je od govornika do govornika, posjeduje veliku jezičnu kreativnost s većom ili manjom primjesom poštapalica, psovki, dijalektizama, žargonizma i stranih riječi, u kojem su ekspresivne mogućnosti, također kao i u beletrističkom, gotovo neograničene pa, poput beletrističkoga teksta, zahtijeva interpretaciju. Zbog toga smatram da iz standarda jednim dijelom treba izuzeti i razgovorni jezik – jer “objedinjuje iskaze koje [...] odlikuje jezični ekskluzivizam” (Bagić 1997: 12), “tradicionalna gramatička terminologija postaje neupotrebljiva [...] nema arhaizama, barbarizama, neologizama, grešaka u pravopisu” (Bagić 1997: 14). Razgovorni se jezik manifestira u usmenoj i pisanoj formi. Svakodnevni prijateljski i obiteljski razgovori mogu sadržavati veći ili manji udio dijalektizama, žargonizama, vulgarizama, stranih riječi i sl. Uz to, u pisanim medijima poput SMS poruka i *chatova*, gramatička i pravopisna pravila podređena su sažetosti, skraćenicama, akronimima, nekorištenju dijakritičkih znakova i sličnim odmacima koje nameće brz komunikacijski medij, što je posebice vidljivo među mlađom generacijom.

Mate Milas razgovorni jezik naziva još i “kolokvijalnim jezikom, tj. jezikom svakodnevnoga neformalnog razgovora, što, pak, može biti razgovor na bilo kojemu hrvatskom zavičajnom idiomu, gradskome i seoskome” (Milas 2016: 17). On uviđa da, bez obzira na to obuhvaćamo li nazivom razgovorni/kolokvijalni jezik sve hrvatske zavičajne govore ili samo gradske, njih čine nestandardne riječi, pa su u tim govorima upravo standardne riječi i izrazi oni koji su stilski obilježeni, “npr. uporaba riječi *što*, *glačalo*, *tržnica*, *bih* u splitskome, zagrebačkome, riječkome ili osječčkome govoru”. Kao naziv za nestandardne elemente svakodnevnoga neformalnog razgovora, primjerice

frizider, vešmašina, veš, pegla, hauba, šoferšajba, kumplung/ /kuplung, sic, inžinjer, saučešće, ćošak, uputstvo, četri, kužiti, faliti, spisak, ofsajd, bus (autobus), šofer, šoping, kičma, stomak itd.) koje se u svakodnevnome govoru učestalo rabe u svim hrvatskim krajevima bez obzira na dob govornika ili pripadnost kakvoj društvenoj skupini (Milas 2016: 17),

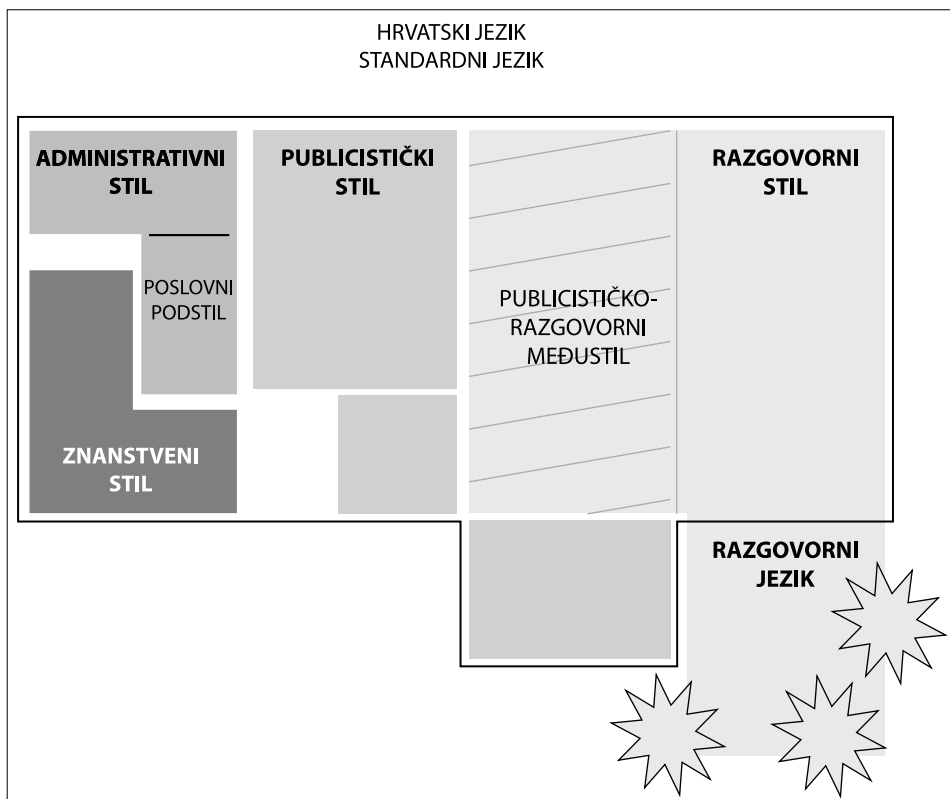
Milas predlaže naziv “kolokvijalizmi”. Zaključuje da se “govorni ili pisani tekstovi iz tih idioma ne mogu navoditi kao primjeri razgovornoga funkcionalnog stila standardnoga jezika, što je često u kroatističkim radovima i posve prevladava u nastavi hrvatskoga jezika” (Milas 2016: 17), s obzirom na to da su ti idiomi potpuno izmješteni iz standardnoga jezika.

Josip Užarević u prikazu Silićeve knjige *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* iznosi mogućnost “uvođenja novih žanrova ‘razgovornoga jezika’ (kao što su npr. pozdravi, psovke, bračne svađe, internetski chat, SMS-poruke, telefonski razgovori, prijateljski razgovori za objedom, okrugli stolovi i dr.” (Užarević: 2007)). Neki od tih žanrova, ovisno o kontekstu, neće pripadati standardu, uključujući bračne svađe, internetski *chat*, SMS poruke, zbog velike dijalektalno-žargonske obilježenosti. No nije ni svaki telefonski razgovor isti, ovisno o tome radi li se o poslovnoj komunikaciji ili ležernoj prijateljskoj komunikaciji, pa će tako isti žanr biti prisutan i u standardu i izvan njega. Radi li se o razgovornome funkcionalnom stilu ili razgovornome jeziku odredit će kontekst, funkcija i razina (ne)formalnosti te udio stilski obilježenih nestandardnih elemenata. Na pisanome planu, nestandardni elementi u stilovima trebali bi biti istaknuti navodnicima ili kurzivom, kako bi se označila njihova stilska obilježnost. Raslojenost razgovornoga funkcionalnog stila u preklapanju s publicističkim stilom, kao i izdvojenost razgovornoga jezika iz standarda vidljivi su u Prikazu 6. S obzirom na to da su neki od idioma sadržanih u ovim međustilovima jednim dijelom u standardu, a drugim izvan njega, termini “stil” i “međustil” koriste se za izražavanje koje je uključeno u standardni jezik, a termin “jezik” za izražavanje koje je izvan standarda, kao što je vidljivo u sljedećoj podjeli:

1. Publicističko-razgovorni međustil – ležerniji stil medija, s malo scenarija ili u kombinaciji sa zapisom i spontanom odgovaranjem na pitanja (npr. tiskovne konferencije, javljanje uživo u televizijskim i radijskim i emisijama, prijenosi sportskih događaja, zabavne emisije, reklame)⁶
2. Razgovorni funkcionalni stil – formalan – pod utjecajem znanstvenoga i upravno-administrativnoga jezika (npr. iskazi na policiji ili sudu, službena primanja)

⁶ Ovaj je stil već spomenut u poglavlju o publicističkom stilu.

3. Razgovorni jezik – neformalan, izvan standarda – pod utjecajem i standarda i nestandardnih idioma – dijalektizama, vulgarizama, žargonizama, riječi iz drugih jezika (npr. razgovori s obitelji i prijateljima).

PRIKAZ 6. Znanstveni, administrativni, publicistički i razgovorni stil unutar hrvatskoga standardnog jezika. Preklapanje publicističkoga i razgovornoga stila. Publicističko-razgovorni međustil. Razgovorni jezik izvan standarda. “Mrlje” označavaju neograničenost “jezika” naspram “stilova” i potpunu otvorenost utjecajima iz drugih idioma, što će biti jasnije u narednim prikazima.

3.5. KNJIŽEVNOUMJETNIČKI STIL

Kad 1997. godine izjavljuje da je u književnoumjetničkome stilu “individualna sloboda najveća”, Silić priznaje da se nije “teško složiti s onima koji smatraju da je ta individualna sloboda potpuna, neograničena, te da je u tome smislu književnoumjetnički stil stil sui generis” (Silić 1997a: 363). Iz sljedećih Silićevih opisa “knji-

ževnoumjetničkoga stila” vidljivo je da je taj stil puno širi pojam od pojma standardnoga jezika. Objašnjavajući razliku između sustava i standarda, Silić kaže da je u sustavu upotreba jezika spontana, dok je u standardu prisilna. Navodi, nadalje, da jezik kao sustav podliježe jezičnim, a standard, a s njime i njegovi funkcionalni stilovi, podliježu društveno-jezičnim sankcijama, te zaključuje da se “književno-umjetnički funkcionalni stil [...] služi jezikom koji je pod kontrolom jezika kao sustava, a ne standarda”. S obzirom na to da u sustavu ne postoje stilski obilježene riječi ili nazivi poput *dopušteni*, *predloženi*, *nepreporučeni*, *zastarjeli* i *žargonizam*⁷, možemo zaključiti da i književni i razgovorni jezik djeluju kao sustav barem jednim svojim dijelom.

O odnosu standardnoga i književnoga jezika Radoslav Katičić piše: “Standardni jezik doduše jest književni jezik, ali nije svaki književni jezik standardni. Standardni jezik je najviši razvojni stupanj književnoga” (Katičić 2009: 50). Književni jezik iz predložene klasifikacije (vidi Prikaze 7 i 8) nije ništa drugo do Katičićeva “književnoga jezika”, u kojemu su sadržani i standardni jezik i nestandardni idiomi, pri čemu je jasno da književni, ma u kojem obliku dolazio (“književni”, “književnoumjetnički”, “jezik književnosti”, “jezik umjetničkog djela” “beletristički”) nikako ne može biti funkcionalni stil standardnoga jezika, tj. njegov “podsustav”. Naprotiv, standard je sadržan u književnome jeziku, i to u jednome njegovu dijelu. Književni je jezik upravo Silićev “jezik kao sustav”, kako Silić pojašnjava u prikazu knjige Ive Pranjkovića *Jezik i beletristika*, gdje ističe:

funkciju jezika umjetničke književnosti ne smatram jednom od funkcija standardnoga jezika, tj. jednim od stilova standardnoga jezika, nego kao jezik sui generis. Jezik umjetničke književnosti, ponavljam, izlazi iz jezika kao sustava, a ne jezika kao standarda. On pretpostavlja potenciju, a ne realizaciju potencije. (Silić 2004: 219)

O toj “potenciji”, tj. mogućnosti književnoga jezika, govore i Užarević kada jezik umjetničkoga djela, koji naziva “trans-nacionalnim jezikom”, opisuje kao “maksimalizaciju svih jezičnih mogućnosti danoga prirodnog jezika” (Užarević 1991: 44–45) i Bačić kada “književnoumjetnički” naziva “nadstilom” koji “može koristiti sve potencijale koje jezični sustav posjeduje ili dopušta”. Oba autora govore o situaciji u kojoj se “književnoumjetnički” izdiže nad standardom, obuhvaćajući njega i njegove funkcionalne stilove. Užarević će tako reći da “jezik umjetničkoga

⁷ Normativne kategorije naziva prema Struni (STRUNA).

djela nije funkcija prirodnoga jezika, tj. njegove ‘gramatike’, uzusa i sl. te da bi se “prije [...] moglo reći da je obrnuto, tj. da je to sve u njegovoj funkciji”. Bagić dodaje da

beletristički stil nije jedan od funkcionalnih stilova koji bi ‘ispunjavao’ jednu od funkcija jezika. U odnosu na funkcionalne stilove moglo bi ga se odrediti kao nadstil jer [...] polifunkcionalnost jezika predstavlja kao svoju funkciju (Bagić 1997: 12).

Ljubica Josić svrstava se među teoretičare koji književnoumjetnički stil isključuju iz standarda te ističe neodrživost “tradicionalno prihvaćene i u školskom sustavu zastupljene” peteročlane sheme polifunkcionalnosti standardnoga jezika obrazlažući:

Književnik, vođen maštom, imaginacijom i fikcijom, ostvaruje svoj jezik ili stil kao individualni govorni čin mimo norma standarda, ponajprije odgovarajući zakonitostima jezika kao sustava, za razliku od drugih stilova u kojima, zbog njihove težnje za kolektivizacijom, govornik prelazi put od sustava do govora kroz normu. Zbog toga se književnikova uporaba jezika, za razliku od drugih jezičnih uporaba (u ovom slučaju stilova) ostvaruje prema lingvističkim, a ne prema sociolingvističkim zakonitostima te se u skladu s tim književnoumjetnički stil ne može smatrati jednim od funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika. (Josić 2010: 43)

S obzirom na sve navedeno, zaključujem da u standardnome hrvatskom jeziku ne postoji književnoumjetnički funkcionalni stil. Stoga se niti ne može govoriti o funkcionalnome stilu koji bi bio književnoumjetnički. Može se govoriti o “književnome stilu” kojim se iskazuje utjecaj neke književne forme u nekom drugome idiomu, primjerice u književno-publicističkome stilu koji podliježe i književnoj i funkcionalnoj stilistici (od žanrova bi to bio nekrolog ili panegirik, primjerice).⁸ Može se, na kraju, govoriti o “književnome jeziku” kao “podlozi” na kojoj osim standardnoga jezika supostoje i nestandardni jezici i sve ono što književnik (ili bilo koji drugi govornik jezika) u svojoj subjektivnosti u jezičnome potencijalu može i želi iskazati. Stoga kada govorimo primjerice o pjesmama Svena Adama Ewina koje crpe građu iz znanstveno-tehnološke terminologije ne govorimo o miješanju funkcionalnih stilova, nego o “komponentama” (znanstvena terminologija, strane riječi) koje su sadržane u “sklo-

⁸ I Silić spominje „žanrove novinarskoga stila koji su bliski književnoumjetničkome“. (Silić 1997a: 365)

pu” (književnom jeziku) kojima se koristi prema slobodnom autorskom izboru.

sve je blizu ce na kvadrat asimptotski [...]
 misao će ti prenočiti u oblasti Dark Ages-a,
 najstarijoj galaksiji MACS 1149-JD [...]
 ti ćeš mi uzvratiti primordijalnim moždanim valom
 u infracrvenom spektru

(Ewin 2021a);

atomska eksplozija uslijedit će za 37 sekundi
 a ne znaš da sam ti ja snažnim snopom gama zraka
 izbacio štapin kojim pališ trinitrotoluol što znači
 da nema spajanja plutonija u kritičnu masu

(Ewin 2021b);

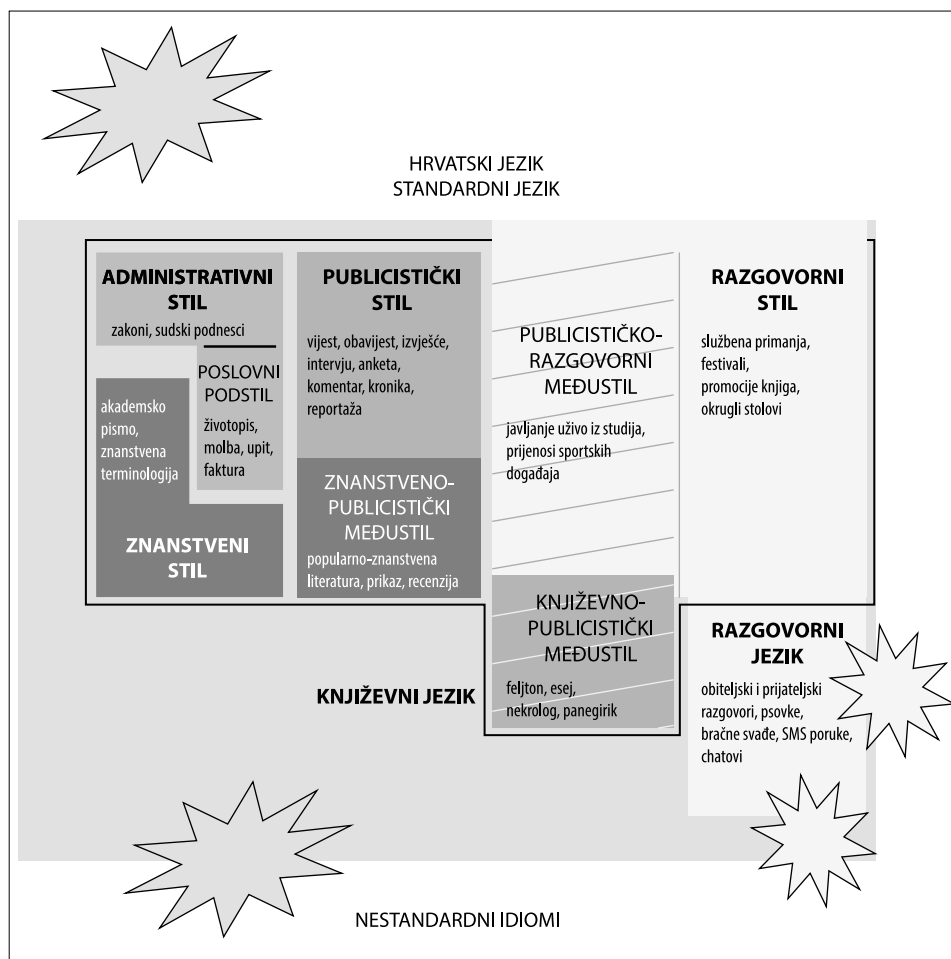
odvoji mi zlato od sna po formuli
 fi je jedan plus korijen iz pet
 kroz dva

(Ewin 2020: 42).

Dakle, umjesto termina “književnoumjetnički funkcionalni stil” predložena klasifikacija uključuje:

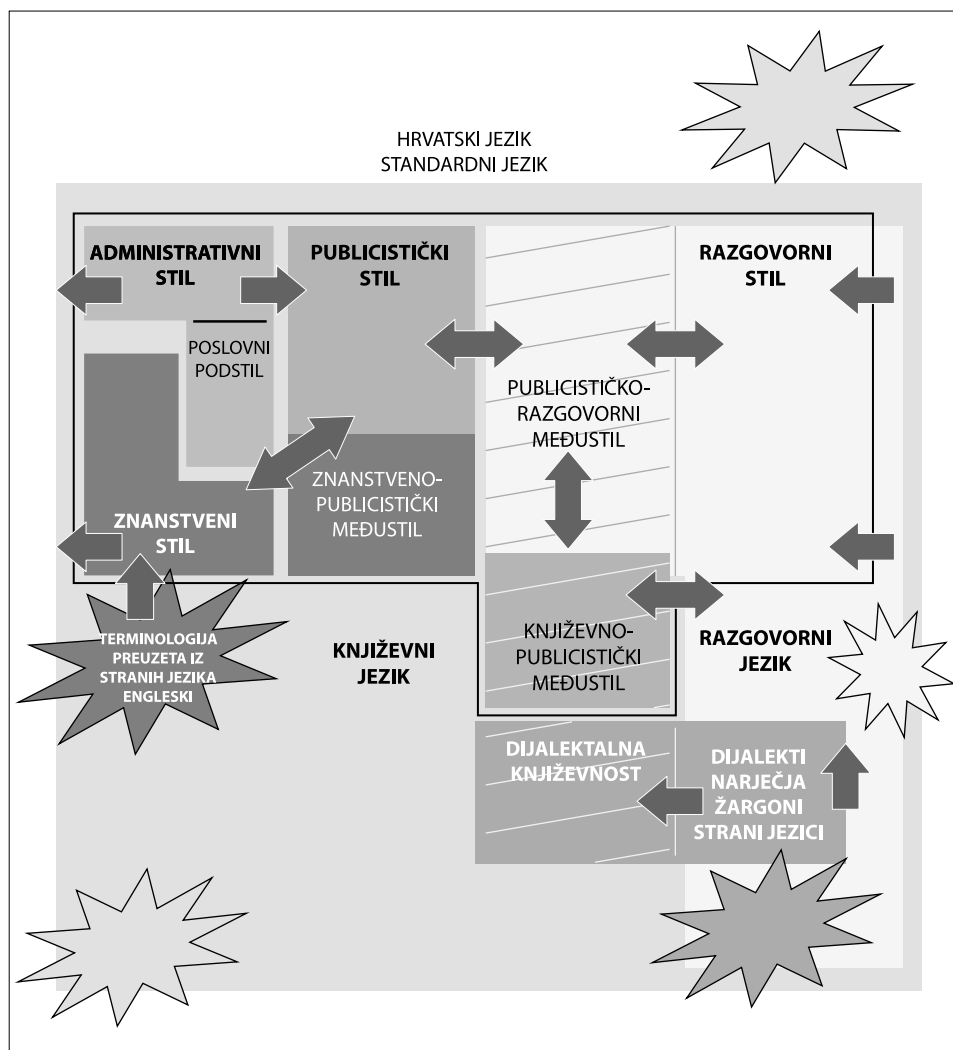
1. Književni jezik, koji je jednim dijelom izmješten iz standarda i koji može biti pod utjecajima razgovornoga idioma, dijalekata, narječja, žargona, stranih jezika i drugih idioma, ali i funkcionalnih stilova, i koji uključuje dijalektalnu književnost. O književnome se jeziku više ne govori u okviru funkcionalne, nego u okviru “literarne stilistike”. (Bagić 1997: 10)
2. Književno-publicistički međustil (koji, prema svojim sastavnicama, podliježe i književnoj i funkcionalnoj stilistici, npr. panegirik, nekrolog).

U nestandardne idiome ubrajaju se dijalekti, narječja, žargoni, slengovi koji utječu na razgovorni i književni jezik, kao i strane riječi, prvenstveno anglizmi, koji su u hrvatski ušli neprilagođeni, neasimiliranjem elemenata (*lockdown*) ili transfonemizaci-

PRIKAZ 7. Hrvatski jezik: standardni funkcionalni stilovi sa žanrovima i nestandardni idiomi. Književni jezik kao “podloga” koja obuhvaća standard i nestandard. “Mrlje” označavaju neograničenost “jezika” naspram “stilova” i potpunu otvorenost utjecajima iz drugih idioma

jom (*stejdž*) koji s napretkom tehnologije prodiru direktno u znanstveni, publicistički i publicističko-razgovorni kao na standardne stilove standardnoga jezika. U Prikazu 8 prikazana je shema funkcionalnih stilova standardnoga jezika i njihova međusobna preklapanja, kao i utjecaji stilova i jezika/dijalekata i drugih idioma, uključujući i strane jezike. Utjecaji su prikazani strelicama.

PRIKAZ 8. Hrvatski jezik: standardni funkcionalni stilovi sa žanrovima i nestandardni idiomi. “Mrlje” označavaju neograničenost “jezika” naspram “stilova” i potpunu otvorenost utjecajima iz drugih idioma. Strelice označavaju međusobne utjecaje stilova i jezikâ. Ovaj se dvodimenzionalni prikaz može zamisliti u obliku tuljca, pri čemu postaje jasno da administrativni i poslovni stil utječu i na formalni razgovorni stil, kako pokazuju plave strelice na samim rubovima prikaza

4. ZAKLJUČAK

Ovaj je rad doprinos problematici funkcionalnih stilova standardnoga hrvatskog jezika. Svrstavanje svih pet stilova (novinarski, administrativni, znanstveni, razgovorni, književnoumjetnički) pod okrilje termina “standardni jezik” te nedovoljno poznavanje raslojavanja i preklapanja stilova, kao i pojmova “standard” i “nестandard” dovodi do nedoumica i među jezikoslovcima i među govornicima laicima. U struci je to najprisutnije pri različitim interpretacijama dvaju “najproblematičnijih” stilova, razgovornoga i “književnoumjetničkoga”. Imajući na umu stilsko raslojavanje, kao i utjecaje raznih idioma na standard, rad je ponudio drugačiji model funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Osvremenjena shema razlikuje termine “funkcionalni stil”, koji uključuje one idiome ili žanrove koji su dijelom standardnoga jezika, i “jezik”, koji označava idiome koji pripadaju nestandardu. “Književnim jezikom” naziva se “podloga” na kojoj počivaju i standard sa svojim funkcionalnim stilovima i nestandardni idiomi (dijalektizmi, strane riječi, sleng i sl.). Pod “književnim stilom” podrazumijeva se stil koji iskazuje utjecaje književnih formi na funkcionalne stilove ili druge idiome i koji podliježe književnoj stilistici. Uvode se međustilovi publicističkoga stila s elementima književnoga stila te u preklapanju s razgovornim i znanstvenim funkcionalnim stilovima. Ponuđena je i mogućnost klasifikacije žanrova (kojih, dakako, ima više nego je to u ovom radu spomenuto) u nove podstilove i međustilove. Sve bi to moglo doprinijeti rješavanju jezičnih nedoumica u standardu i njegovim stilovima, kao i u razlikovanju standarda i nestandarda.

LITERATURA

- BABIĆ, Stjepan. 1995. *Hrvatski jučer i danas*. Zagreb: Školske novine: 213–216.
- BADURINA, Lada i Marina KOVAČEVIĆ. 2001. *Raslojavanje jezične stvarnosti*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- BAGIĆ, Krešimir. 1997. “Beletristički stil, Pokušaj određenja”. *Kolo*, 2: 5–16.
- BAGIĆ, Krešimir. 2003. (2005). “Beletristički stil”. *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*. Zagreb: Disput: 7–20.
- EWIN, Sven Adam. 2020. “Noćas sam te sanjao”. *Poslije tebe samo noć*. Zagreb: Sandorf.
- EWIN, Sven Adam. 2021a. “Tijelo pred kojim je ljudska nesreća kapitulirala (Stephenu Hawkingu)”. Privatna email prepiska. (16. ožujka 2021.)
- EWIN, Sven Adam. 2021b. “Atak”. Privatna email prepiska. (16. ožujka 2021.)
- FRANČIĆ, Anđela, Lana HUDEČEK i Milica MIHALJEVIĆ. 2006. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- HJP. [s.a.]. *Hrvatski jezični portal*. URL: hjp.znanje.hr/ (2. svibnja 2022.)
- IUH. [s.a.]. “Izgubljeni u Hrvatskom”. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/groups/izgubljeniuhrvatskom/about> (22. ožujka 2021.).
- JELČIĆ RUKAVINA, Marija, Milan CAREVIĆ i Zoran VERŠIĆ. 2020. *Sigurna uporaba toplinsko-izolacijskih materijala u građevinama s aspekta zaštite od požara. Tehnički priručnik za projektiranje i izvođenje*. Zagreb: Građevinski fakultet u Zagrebu, Hrvatska gospodarska komora. URL: <http://www.een.hr/upload/2021/01/hgkprirucnik165x235mmfinalpreviewzaweb0912.pdf>. (26. prosinca 2021.).
- JENA. [s.a.]. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. URL: <https://jena.jezik.hr/wpcontent/uploads/2021/01/Monografija-1.pdf>. (2. svibnja 2022.)
- JOSIĆ, Ljubica. 2010. “Književnoumjetnički stil – funkcija standardnoga jezika, jezik sui generis ili ‘nadstil’?”. *Studia lexicographica* 4, 2 (7): 27–48.
- KALOGJERA, Damir. 2009. “Iz diglosijske perspektive”. *Jezična politika i jezična stvarnost*. Ur. Jagoda Granić. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: 551–558.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2013. *Hrvatski jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2009. “O standardnom i književnom jeziku”. *Jezik* 56: 50–53.
- KATNIĆ-BAKARŠIĆ, Marina. 2001. *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.
- KOVAČIĆ, Marija. 2017. *Maria Montessori*. Diplomski rad. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- MIHALJEVIĆ, Milica. 2002. “Funkcionalni stilovi hrvatskoga (standardnog) jezika: S posebnim obzirom na znanstveno-popularni i personalni podstil”. *Rasprave Instituta*

- ta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 28: 326–327.
- MILAS, Mate. 2016. “Pouka o nestandardnim riječima u osnovnoj i srednjoj školi”. *Hrvatski jezik* 3: 13–20.
- NKJH. 2018. *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta hrvatski jezik*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.. URL: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/PredmetniKurikulumi/Hrvatski%20jezik%20nakon%20recenzije,%20velja%C4%8Da%202018.pdf>, str. 83, 123, 155, 178 i 211 (26. prosinca 2021.).
- PETI-STANIĆ, Anita i Keith LANGSTON. 2013. *Hrvatsko jezično pitanje danas: Identiteti i ideologije*. Zagreb: Srednja Europa.
- PIPI [s.a.]. “Bezbrizni Pozdrav S Jadrana”. URL: <https://pipi.com.hr/bezbrizni-pozdrav-s-jadrana/?razglednica> (24. svibnja 2020.)
- PRANJKOVIĆ, Ivo. 1996. “Funkcionalni stilovi i sintaksa”. *Suvremena lingvistika* 41–42, 1–2: 519–527.
- PUTS. 2021. “Preispituju Učinkovitost T-Stanica u Borbi Protiv Koronavirusa: Mogle Bi Odigrati Ključnu Ulogu”. *Večernji List*, 16. veljače 2021. URL: www.vecernji.hr/techsci/preispituju-ucinkovitost-t-stanica-u-borbi-protiv-koronavirusa-mogle-bi-odigrati-kljucnu-ulogu-1469368 (18. ožujka 2021.)
- SAMARDŽIJA, Marko. 1984. “Jezična i stilsko slojevitost proze u trapericama (na primjeru romana ‘Drugi ljudi na Mjesecu’)”. *Croatia* XV 20/21: 81–114.
- SILIĆ, Josip. 1996a. “Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika”. *Kolo* V, 4: 349–358.
- SILIĆ, Josip. 1996b. “Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika”. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb: Disput: 35–39.
- SILIĆ, Josip. 1997a. “Književnoumjetnički (beletristički) stil standardnoga hrvatskog jezika”. *Kolo* VI, 1: 359–369.
- SILIĆ, Josip. 1997b. “Novinarski stil standardnoga hrvatskog jezika”. *Kolo* VI, 3: 496–497.
- SILIĆ, Josip. 1997c. “Razgovorni stil standardnoga hrvatskog jezika”. *Kolo* VI, 4: 483–495.
- SILIĆ, Josip. 1997d. “Znanstveni stil standardnoga hrvatskog jezika”. *Kolo* VI, 2: 397–415.
- SILIĆ, Josip. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- SJPE. 2021. “Standardni jezik”. *Proleksis Enciklopedija*. URL: proleksis.lzmk.hr/56038 (6. veljače 2021.)
- STRUNA. 2021. “O Struni: Struna: Hrvatsko strukovno nazivlje”. 2021. *Struna Tražilica*. URL: struna.ihj.hr/page/o-struni (26. veljače 2021.)

- ŠKILJAN, Dubravko. 2002. *Govor nacije: jezik, nacija, Hrvati*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TOKIĆ, Katarina. 2016. *Funkcionalni stilovi*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- TOŠOVIĆ, Branko. 2002. *Funkcionalni stilovi Funktionale Stile*. Graz: Institut für Slavistik der Karl-Franzens-Universität Graz.
- UŽAREVIĆ, Josip. 1991. *Kompozicija lirske pjesme*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta.
- UŽAREVIĆ, Josip. 2007. “Jezik, stilovi, funkcije”. *Umjetnost riječi* 51, 1–2: 173–181.
- VUKOJEVIĆ, Luka. 1999. “Hrvatski standardni jezik/hrvatski književni jezik”. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine: 47.
- VUKOJEVIĆ, Luka. 1999. “Književnoumjetnički stil – ‘Piši onako kako dobri pisci pišu’”. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine: 50–55.

STANDARD LANGUAGE: FUNCTIONAL STYLES AND LANGUAGES IN THE MODERN CROATIAN LANGUAGE COMMUNITY

IRENA STANIĆ RAŠIN

ABSTRACT

The paper discusses Silić's classification of functional styles and their relationship to the standard language. It examines the terminology used in the classification and focuses on the 'literary-artistic functional style' and the 'conversational functional style'. It re-examines the stratification of functional styles in the modern Croatian language community, based on the assumption (following the question "Do Croats speak Croatian?" inspired by the introductory note title "Do Senegalese speak Senegalese?" from Škiljan's *Govor nacije* [*The Speech of the Nation*] (2002) that, due to different communication needs, not all speakers use every functional style and that the majority of speakers are most familiar with the conversational (colloquial) and newspaper (publicist) styles used in everyday communication. A schematic redefinition of functional styles of the (standard) Croatian language is proposed, including their overlaps, correlations, and terminology, as well as their relationship to non-standard language varieties. This classification aims to contribute to resolving linguistic dilemmas in the standard language and its styles, as well as to distinguishing between the standard language and non-standard language varieties. The modernised scheme differentiates between the terms 'functional style', which refers to the standard language, and 'language', which denotes non-standard language varieties. Therefore, the terms 'literary language' and 'conversational language' are proposed for two language varieties which partly exit the domain of the standard language. The proposed classification eliminates the 'literary-artistic functional style', but, guided by previous criticisms of that style as an integral part of the standard language, extends it to 'literary language', which serves as a 'substrate' for all standard and non-standard language varieties. The proposed model leaves room for classification and insertion of registers, substyles, and interstyles that have already been covered in the literature.

KEY WORDS:

conversational language, functional styles, literary language, non-standard idioms, standard language, stratification of functional styles

